

Three Men: The Man Without Qualities, The Useless Man and The Idle Man

Üç Adam: Niteliksiz Adam, Aylak Adam, Lüzumsuz Adam

Prof. Dr. Yunus BALCI

(2007 UNESCO Mevlâna Yılında Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu 02-05 Mayıs 2007)

Bu bildiride Avusturya'lı yazar Robert Musil'in(1880-1942) 1930'da yayımladığı **Niteliksiz Adam**'ının 1999'da Türkçeye çevrilen birinci cildi ile Sait Faik'in 1947'de yazdığı **Lüzumsuz Adam**'ı ve Yusuf Atılgan'ın 1959'da yayımlanan **Aylak Adam**'ı merkez kişileri bakımından ele alınacaktır.

Avrupa'da 19. yy.da baş gösteren fakat özellikle I. ve II. Dünya savaşlarının buhranlı atmosferinde gelişen roman ve hikâyede farklı bir kahraman tipi yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaya başlar. Kökeni eski Grek tiyatrolarına kadar inebilen Antihero (antikahraman) denilen bu tip, batılı romanlarda pek çok olmakla birlikte en çok bilinenlerden biri Robert Musil'in **Niteliksiz Adam**'ıdır. Romanda büyük idealler veya görevler yüklenen kişi yerine güçsüzleştirilmiş, pasifize edilmiş, amaçsızlaştırılmış kişiyi ifade eden bu tipin iki örneği de bizim edebiyatımızda Yusuf Atılgan'ın **Aylak Adam**'ında ve Sait Faik'in **Lüzumsuz Adam**'ında karşımıza çıkmaktadır.

Kafka, Joyce, Proust gibi isimlerle 20. yüzyıl romanını kuran yazarlar arasında yer alan Musil **Niteliksiz Adam**'ın[1] birinci cildinde 32 yaşında entelektüel, eğitimli Ulrich'in etrafında 1913-1914 yıllarını kapsayan bir süreçte kendisinin İmpkralya[2] adını verdiği ülkenin ama gerçekte Avusturya-Macaristan imparatorluğunun çöküşünü anlatır. Çok belirgin bir eylemin bulunmadığı bu romanda bir nevi hayattan elini eteğini çekmiş, zamanda tatile çıkmış aristokrat Ulrich Viyana'da yüksek sosyeteye girmiştir. Bu çevrede yer alanlardan bazıları Prusya'daki Alman komşularının kültürel ve siyasal nüfuzuna karşı Donkişotvari bir girişimin ürünü olan *Paralel Eylem* adını verdikleri, varlığı biraz komik bir milliyetçi örgütlenme planlamaktadırlar. Toplumsal yapı modernleşmeye doğru giderken aslında esas itibariyle derebeylik özelliklerini devam ettirmektedir. Sık sık eleştirilen ceza sistemi ve Ulrich'in cinsel tukuları da romanın dikkat çeken diğer taraflarıdır.

Yazar bu romanda I. Dünya Savaşı yıllarının tecrübelerini aktarırken diğer taraftan da Avrupa kültürünün geldiği son noktayı, çöküşünü; modernizmin sosyal yapı ve birey üzerindeki deformasyonunu da gözler önüne serer. Fakat bu çöküşü gözlemleyen bireydir. Nasıl ki modern Avrupa bireyin yükselişiyle yükselmişse, burada artık çöken bireydir. Fakat bu artık dünyanın merkezinde olmayan bireydir ve modernizmin yücelttiği nitelikli insan olma tartışmaya açılmıştır. Artık birey, niteliksizdir, yozlaşmıştır ve ötekidir.

Aslında bu tipteki roman kahramanının kökenleri 19. yüzyılın ortalarına kadar dayanır. Yani bir anlamda batılı romanda modernist süreç kendi içinde eleştirisini de geliştirmeye başlamıştır. Modernizmin donanımlı bireyine karşılık bu kahraman artık kader ve dünya karşısında büyük, güçlü bir kişilik sergilemek yerine, önemsiz, değersiz, etkisiz bir görünüm çizer.[3] Kökeni destan ve masallara kadar dayanan geleneksel anlamdaki kahramandan ve modernizmin ortaya çıkarıp roman ve hikâyede idealleştirdiği insan anlayışından ayrılan bu kişinin batılı edebiyatlar içinde dayandığı ilk örneklerden biri Rus yazar Gonçarov'un 1857'de yayımladığı **Oblomov**'udur. Oblomov iyi niyetli bir aristokrat olmakla birlikte çok tembeldir;

işlerini sürekli sonraya erteler ve bir türlü yapamaz. Dünyayla alakalı hiçbir hırsı yoktur; bir anlamda akıp giden rutin hayattan kendisini çekmiş fakat buna karşılık bir alternatif hayat da geliştirememiş izole bir kişidir. Fakat bunda bilinçsiz bir kendini koyuverme değil, aksine bir bilinçli tembellik hali; ontolojik bir antisosyalite, modern insanın anladığı anlamın ötesinde bir özgürlük vardır.

Romandaki bu çizginin yanı sıra şiir ve hikayedeki serüvenini Hoffmann'a, Edgar Allen Poe'ya, ve Baudelaire'e kadar dayandırmak mümkündür.

Görüldüğü üzere bu tipin batı edebiyatlarında oldukça uzun bir gelişim çizgisi söz konusudur. Günümüze kadar uzayan bir çerçevede, özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası süreçte, egzistansiyalizmin insanın ve dünyanın anlamını sorguladığı platforma bağlı olarak pek çok örneğine rastlamak mümkündür. Kafka, Sartre ve Camus gibi filozof yazarların romanlarında bu tip bir derece daha ileriye gidecek sadece modernizmin değil; tümüyle insanın ve dünyanın da anlamsızlığını vurgulayacaktır.

Türk edebiyatına geçtiğimizde bu tipin edebiyatımızda ortaya çıkışı, batı edebiyatlarına göre oldukça geçtir. Bunda hem modernleşme sürecimizin daha geç başlaması ve hem de roman türünün edebiyatımızda yer etmesinin bir hayli zaman alması etkili olmuştur. Özellikle modernizmin mutlaklaştırılmış algısının kendi içinde bir anti düşünceye yer vermeyecek şekilde bizde yer etmiş olması ve bunun bütün bir edebiyat hayatını kucaklayacak şekilde gelişmesi modernliğin eleştirisinin de kültür hayatımızda çok sonraları ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur.

Yukarıda bahsini ettiğimiz Oblomov ve Ulrich çerçevesinde dile getirmeye çalıştığımız antikahramanın bizim edebiyatımızdaki örneklerinden biri Sait Faik'in **Lüzumsuz Adam**^[4] hikâyesinde ve Yusuf Atılgan'ın **Aylak Adam**^[5] romanında karşımıza çıkmaktadır.

Sait Faik'in 1947'de ilk önce Varlık dergisinde yayımladığı **Lüzumsuz Adam** adlı kısa hikâyesinde merkez kahraman Mansur, oturduğu mahalleden yedi senedir dışarı çıkmamış; bütün günlerini bu mahallenin yine kendisinin numaralandırdığı sokaklarında, barlarında ve kahvehanelerinde geçirmiştir. Mahallenin dışına ancak yedi yılın sonunda iki günlüğüne çıkar.^[6]

Edebiyatımızda ele alacağımız ikinci örnek ise Yusuf Atılgan'ın 1959'da yayımladığı **Aylak Adam**'ında karşımıza çıkan Bay C.'dir. Bay C., hiç de sevmediği babasından kalan mirasla herhangi bir işe ihtiyaç duymadan yaşamakta; günlerini hayalindeki kadını aramakla, aylıklık yapmakla geçirmektedir. Bay C., sanatçıların, ressamların, üniversite öğrencilerinin bulunduğu bir çevrede yaşamaktadır. Sık sık kitap satın alır, portresini yaptırır, plak biriktirir. Daha çok da hayalindeki kadın olduğunu düşündüğü kadınların peşinden giderek onlarla tanışır. Birkaç girişimi olmakla birlikte, bunlar onun aradığı kadın değildir. Anlatıcının, tam Bay C.'ye uygun biri diye ima ettiği B.'yle ise çeşitli fırsatlar düşmesine rağmen bir türlü tanışamaz. Roman Bay C.'nin B.'yle bir kez daha tanışma fırsatını kaçırmamasıyla son bulur.

Bu üç kahramanda da ilk anda dikkati çeken birer şehir insanı olmalarıdır. Hem Ulrich, hem Mansur ve hem Bay C., şehre bağlı bir sosyal yapının içinde bireyliklerini ya da bireysizliklerini kazanmışlardır. Bu anlamda bu üçünü de bir noktada toplayan ilk planda birer flaneur oluşlarıdır.

Aylak, boş gezen, savurgan olarak tanımlayabileceğimiz bu şehirli kimlik, "... modern gündelik hayatın çözülmesinde önemli bir birim, bir tarihsel-toplumsal fenomen olarak karşımıza çıkan sosyo-kültürel bir tiptir. Öncelikle belli bir zaman (19. yüzyıl), belli bir yer (Paris) ve belli bir mekân (pasajlar, caddeler) bağlamında niteliklerini bulan Flaneur, eylemleriyle

bir tür kamu insanı olarak kabul edilmiş ve kamusal alanla ilişkilendirilerek tanımlanmıştır." [7] Pasajlar, sokaklar, caddeler bu aylağın evidir; buna bağlı olarak da modern hayatın yapısına ve modern insan ilişkilerine dair önemli ipuçlarını da taşır. Diğer bir anlamda bu aylak modern hayata salıverilmiş bir simgesel kimliktir (ya da kimliksizliktir). Gezindiği, göz attığı bütün toplumsal olguların irdelenmesine fırsat veren bir ayna pozisyonundadır. [8] Bu aylak kimi zaman bir ressam, kimi zaman bir gazeteci, kimi zaman bir yazar, kimi zaman bir sosyal bilimci, nihayetinde bakınmanın verdiği zevki tatmin edecek her kılığa giren bir amatör dedektiftir. [9] Aylak, kalabalığın insanıdır; kalabalığın içinde ama o kalabalıktan biri değildir. [10] Kalabalık onun için "Onlar"dır ve o, kalabalık için "öteki"dir. Walter Benjamin, Paris Sıkıntısı şairi Baudelaire üzerine bir yazısında, flaneur'ün Londra ve Paris gibi büyük şehirlerdeki macerasına dikkat çeker. [11]

Niteliksiz Adam'ın daha hemen başında yazar bir şehir kimliğini anlatmakla işe başlar. "Yıllar sürmüş bir ayrılığın ardından geri dönen biri, tam niteliğini tanımlamak olanaksız olan bu gürültüden, imparatorluğun başkenti ve yönetim merkezi Viyana'da olduğunu gözü kapalı anlardı. Kentler de insanlar gibi yürüyüşlerinden tanınırlar. Buraya geri dönen biri de gözlerini açtığında hareketin caddelerdeki titreşiminden yansıyan kendine özgülüğünü, hem de başkaca herhangi bir ayrıntıdan çıkarılabileceğinden çok daha önce, yakalayabilirdi." [12]

"Demek ki kentin adına özel bir değer vermemek gerekiyor. Bütün büyük kentler gibi bu kent de düzensizlikten, değişimden, ilerlemeden, adım uyduramamadan, nesnelerin ve sorunların çatışmasından, bunların arasındaki dinginliğin dipsiz noktalarından, yollardan ve tıkanıklıklardan, büyük ritmik vuruştan, bütün ritimlerin birbiri karşısındaki sonsuz uyumsuzluklarından ve yer değiştirmelerinden oluşmaydı; bir bütün olarak ise binaların, yasaların, yönetmeliklerin ve tarihsel geleneklerin dayanıklı malzemesinden yapılma bir kapta kaynayan bir kabarcığa benziyordu..." [13]

Musil'in Niteliksiz Adam'ın kendisine geçmeden önce yaptığı bu şehir vurgusu anlamlıdır. Çünkü ele aldığı bireyi konumlandırmanın bir gereği olmakla birlikte aslında bir anlamda Ulrich'in eleştirisine dönüşeceği çevrenin ve anlamlar bütünüünün de tanıtılmasıdır. Nitekim dış çerçeveden yavaş yavaş merkeze doğru yani Niteliksiz Adam'a yönelen yazar daha sonra tekrar onunla birlikte geriye dönecek; birey ve sosyal yapı seviyesinde modernleşen insanın senkronik ve diyakronik boyutta kurduğu bütün yapıları sorgulayacaktır.

"Niteliksiz Adam bir pencerenin arkasında durmuş, bahçenin havasıyla örtülü incecik yeşil filtreden kahverengimsi caddeye bakıyor, on dakikadan beri saat tutarak bakış alanını içten içe kaynayan bir koşuşmayla dolduran otomobilleri, arabaları, tramvayları ve uzaktan yüzleri silik gözüken yayaları sayıyordu; bir gelip geçme hareketi içerisindeki kitlelerin hızlarını, açılarını, canlı güçlerini ölçüyordu; bu kitleler dikkati yıldırım hızıyla kendilerine çekiyorlar, sınıksız tutuyorlar, yeniden bırakıyorlardı..." [14]

Şehre ve şehrin kalabalığına yapılan bu vurgu, Yusuf Atılgan'ın **Aylak Adam**'ında da hemen başlangıçta dikkatlere sunulur. Animasının peşinde caddeleri, sokakları arşınlayan Bay C., İstanbul'un bir şehir olarak iç mekanlardan büyük semtlerine kadar bütün görünümelerini bu animanın içine yerleştirir:

"Birden kaldırımdan taşan kalabalıkta onun da olabileceği aklıma geldi. İçimdeki sıkıntı eridi..." [15] diyen Bay C., şehrin dokusuna derinlemesine bir eleştiri yaparken, animasını arayış

bir nevi bir rehber görevi görür. Hatta bu derinlik sokak adlarının nereden geldiğini aramaya kadar varır. Her ne kadar bunda aylaklığın simgesel bir parçası bulunmakla birlikte, diğer taraftan bireyin dağılıp parçalandığı hem mekâna ve hem de zamana bağlı bir süreç vardır.

Bu romanlara göre oldukça kısa bir metin olan **Lüzumsuz Adam**'da da şehre bağlı mekân parçası ve flaneur arasındaki iletişim ya da daha doğru bir ifadeyle iletişimsizlik ilk planda ortaya konur:

"Mahallemden pek memnunum. Yedi senedir çıkmadım oradan desem yeri."[\[16\]](#)

"Mahallem birbirine muvazi üç sokakla, bu sokakları diklemesine kesen bir diğer sokak, bir de bunlardan bütün bütüne bağımsız -ama sokak sayılmayacak kadar dar, kısa- benim sokağımdan ibarettir. Ben bu sokaklara önemliliklerine göre 1, 2, 3, 4 numaralarını taktım. Kendi sokağım numarasızdır. Onu numaralamaya elim varmadı."[\[17\]](#)

Burada da dikkati çeken aylak, niteliksiz ve lüzumsuz adamın cadde veya sokakla olan iletişiminde kendi kimliksizliğinin imasını taşıyan bir noktaya değinmesidir. Bütün sokaklar içinde kendi sokağı, ona bir numara vermeye değmeyecek kadar dar ve kısadır. Lüzumsuz Adam'ın bütün bir yedi yılı bu sokakları her gün aynı düzende dolaşmak ve buralarda yer alan kahvehane, meyhane, lokanta, manav gibi mekânlarda vakit harcamak, bir takım kadınları arzulamakla geçmiştir. Fakat bu kendi kendine yeten bir dünyaya sahip olduğu için değil; bütün bir şehirde anlamını bulan düzenin, lüzumun, anlamsızlık anlamını vurgulamak içindir. Bu sokaklardaki mekan parçaları ve insanlarla olan ilişkisi ise, bir iletişimden daha çok, bir rutini, bir tekdüzeliği ima eden bir anlam taşır.

"Yedi senedir bu sokaktan gayri, İstanbul şehrinde bir yere gitmedim. Ürküyorum. Sanki döveceklermiş, linç edeceklermiş, paramı çalacaklarmış -ne bileyim bir şeyler işte- gibime geliyor da şaşırıyorum. Başka yerlerde bana bir gariplik basıyor. Her insandan korkuyorum. Kimdir bu sokakları dolduran adamlar? Bu koca şehir, ne kadar birbirine yabancı insanlarla dolu. Sevişemeyecek olduktan sonra neden insanlar böyle birbiri içine giren şehirler yapmışlar? Aklım ermiyor. Birbirini küçük görmeye, boğazlaşmaya, kandırmaya mı? Nasıl birbirinden bu kadar ayrı, birbirini bu kadar tanımayan insanlar bir şehirde yaşıyor?"[\[18\]](#)

Buradaki şehre ve şehir kalabalığına karşı yapılan açık saldırı aslında arka plandaki modernizme, sisteme; insanı birbirine yabancılaştıran, iletişim görünümündeki gerçek iletişimsizliğe, birliktelik görünümündeki sevgisizliğe; bireyi tekilliğe, yabancılığa, yalnızlığa mahkûm eden çokluğadır.

Ulrich, bu şehirdeki yalnızlığın, kalabalıktaki yabancılığın bir anlamda felsefesini yapar:

"İnsanın kendi çevresi dışında yaşayan insanlara karşı alabildiğine bir güvensizlik beslemesi, yani bir Cermen'in bir Yahudi'yi değil, fakat bir futbolcunun da bir piyanisti anlaşılmaz ve değersiz bir yaratık yerine koyması, kültürün temel özelliklerinden biridir. Çünkü sonuçta nesne, yalnızca sınırlarıyla, ve böylece de çevresine karşı belli ölçüde düşmanca bir eylemle varlık kazanabilir; papasız bir Luther'in, kafirler olmadan da bir papanın varlığı düşünülemezdi, bu nedenle insanın hemcinsine en yoğun biçimde yaslanması temeline aslında onu yadsımasının yattığı, pek yabana atılabilecek bir olasılık değildir."[\[19\]](#)

Seçtiğimiz bu üç karakterin bireyselliklerini tanımlayan sıfatları bir anlamda flaneurlüklerini de ortaya koyan; onları modern insanın ve hayatın bir eleştirisi durumuna getiren taraflarıdır. Modernizmin niteliksiz, aylak ve lüzumsuz olmaya pirim vermeyen insan algısı bu üç karakterin

kişiliğinde artık çürütülmüş, geçersiz kılınmış ve reddedilmiştir. Çünkü ilahi varlık algısı karşısında insan özgürlüğünü hedef alarak bireyi merkezde konumlandıran modernizm, aksine insan var oluşunun anlamını kısıtlamış, insanı da bir özgürsüzlükte tutmak istemiştir.

Bu yüzden bu üç aylakta da ortaya çıkan modern hayatın şehirde kendini gösteren yüzüne ve her türlü değerler sistemine karşı başkaldırı dikkat çeker. Aslında bu bir eylem halindeki bir başkaldırı yerine aksine bir eylemsizlikteki başkaldırıdır; niteliksizlik bir niteliğe, aylaklık bir var olma biçimine, lüzumsuzluk bir büyük ihtiyaca döner.

Niteliksiz Adam'da yazar, merkez kahraman için bir süre sadece niteliksiz adam tamlamasını kullanır, onun adını ise daha sonra açıklar. Yani niteliksizlik niteliği, kişinin kim olduğundan daha önce gelen bir değer kazanır:

" 'İnsan ne yaparsa yapsın,' dedi Niteliksiz Adam kendi kendine, omuzlarını silkerek 'çeşitli güçlerden oluşan bu yumağın içinde bu, hiç ama hiç önem taşıyor!' "[20] Ya da yazarın 39. bölümdeki *Niteliksiz Bir Adam, Adamsız Niteliklerden Oluşur* başlığı bireyi ve nitelikleri birbirinden ayırdığını gösterir. Bu bölümde yazar "... insanı onca uzun bir zaman boyunca evrenin merkezi sayan, ama artık yüzyılların akışı içerisinde kaybolmaya yüz tutmuş insan merkezci tutum..."[21] derken bu noktaya bir kez daha dokunmuş olur.

Aynı durum, **Aylak Adam**'ın kahramanı için de söz konusudur. Adının sadece Bay C. olarak belirtilmesi, tanımlayan, kesinleyen kimlikleştirilen modern düşüncenin içinin boşaltılmasıdır.[22] Ya da **Niteliksiz Adam**'da sık sık vurgusu yapılan olasılık düşüncesinin ön plana çıkarılmasıdır.

Yabancılaşma, yozlaşma, yalnızlık gibi özellikle modernizmin şehir hayatına bağlı olarak ortaya çıkardığı temalar artık bunlarda sadece birer psikolojik analiz konusu değildir. Toplumsal değerlere başkaldırı, ahlak anlayışına sırt çevirme, cinsel duygularda aşırılık veya sapkınlık, kültüre yabancılaşma, kurulu düzene başkaldırma, hayata dair büyük ideal ve amaç sahibi olmayı bırakma modernin anlamayacağı yeni bir bilinçtir.

Musil ve Niteliksiz Adam üzerine uzun bir deneme ele alan Ernst Fischer şöyle der:

"İnsanoğlunun yabancılaşması, onu çevreleyen nesnelerin ve koşulların bulanıklığı arttıkça, kendini ister bir kolektife, ister bireysel bir "Unio Mystica"ya adanmak tarzında olsun, duvarları yıkıp yeni bir bütünlüğe ulaşma tutkusu da o ölçüde güçlenir. Hayalet dönüşmüş bir toplumun "gerçekliği" karşısında kuşkular içinde kalan bireyci insan, bunun arkasında daha derinlikli, daha gerçek bir başka gerçekliği, yaşamın artık tükenmiş normal durumun ötesindeki anlamını, bütünlüğünü ve zenginliğini arar." [23]

"Sloganı 'beni bırakın' olan, dar görüşlü küçük burjuva tarzı toplumdan geri çekilişin aksine buradaki, patetik, aşırı duygusal, tutkulu bir dünyaya susamışlıktır...Bu 'öteki durum'a, pürüzsüz *mutlak bütünleşmeye* yönelik istekte uç noktada bir bencillik gizlidir; Ben'in dünyada erimesi diye ilan edilen, tersine dünyanın ben içinde eritilmesidir; ... Bundan ötürü insan ile nesne ayırımı da silinip gider." [24]

Bay C.'nin sürekli olarak animasını arayışı, onun bu öteki durumu, sadece çocukken kaybettiği annesini arayış değildir; sistemi, sosyal yapıyı, dünyayı delip geçen mutlak bütünleşmeye yönelik bir eylemdir. Bu bakımdan yalnızca yedi yıl boyunca mahallesinden çıkmamakla kalmayıp bu yedi yıl süresinde hiç yıkanmamış da olan Mansur'un yıkılmış bir

hamam gördüğünde aklına yıkanmak isteğinin gelmesi ve bunun sonunda da "... Şaşıtm kaldım insanoğlunun bu kadar çeri çöpi olmasına... Bayağı kabuk bağlarmışız.. (...) Bir ara ne düşündüm bilir misiniz? Şu bizim dükkânla evi satayım. O sazlı gazino yok mu hani, söz açtığım? Orada dışarı siparişlerini gören kız vardı ya -hani alını dar olanı- onu metres tutayım. Bir sene sonra da öleyim." Cümleleri aynı öteki duruma ve mutlak bütünleşmeye yönelişi çağrıştırır.

Sonuç itibariyle modern düşüncenin şehirle birleşiminin, eksiksiz bir düzen ve ilerleme tutkusunun "Babil Tımarhanesi"ne döndürdüğü, modern zamanların birbirinin içerisine karışan izmlerinin ortasında kimsenin neyin ne olduğunu bilmediği bir ortamda ortaya çıkan bu üç niteliksiz, lüzumsuz ve aylak adam eksiksiz bir düzen tutkusunun belki de bütün ilerleme ve mutlulukların yıkımı olabileceğini göstermeye çalışır.

KAYNAKLAR

1. Ali İhsan KOLCU, **Yusuf Atılgan'ın Roman Dünyası**, Toroslu Kitaplığı, İstanbul 2003,s.48.
 2. Austin Harrington, "Sosyal Dünyanın Edebiyat yoluyla Kavranması: Robert Musil'in Niteliksiz Adam Romanı Üzerine Sosyolojik Düşünceler", (çeviren: Nurettin Çalışkan), Editör: Köksal Alver, **Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri** içinde, Hece Yayınları, Ankara 2004.
 3. Çelik, Yakup, **Sait Faik ve İnsan**, Akçağ Yayınları, Ankara 2002
 4. Ernst Fischer, "Robert Musil", Robert Musil, **Niteliksiz Adam I**, (Çeviren: Ahmet Cemal), YKY, 3. Baskı, İstanbul 2006. içinde.
 5. Keith Tester, "İntroductuion", **The Flaneur** içinde, Ed. Keith Tester, Routledge, New York 1994, s.4'ten naklen Köksal Alver, "Kalabalıkların Adamı ya da Aylak/Flaneur Üzerine", Editör: Köksal Alver, **Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri** içinde, Hece Yayınları, Ankara 2004.
 6. M. H. Abrams, **A Glossary of Literary Terms**, Fourth Edition, USA 1981.
 7. Robert Musil, **Niteliksiz Adam I**, (Çeviren: Ahmet Cemal), YKY, 3. Baskı, İstanbul 2006.
 8. Sait Faik Abasıyanık, **Lüzumsuz Adam**, YKY, 5. Baskı, İstanbul 2004.
 9. Walter Benjamin, "Baudelaire'de Bazı Motifler Üzerine", **Pasajlar**, (Çeviren: Ahmet Cemal), YKY, 4. Baskı, İstanbul 2002.
- Yusuf Atılgan, **Aylak Adam**, YKY, 8. Baskı, İstanbul 2004.

[1] Bu bildiride çevirinin şu baskısı esas alınmıştır ve alıntılar bu baskıya aittir: Robert Musil, **Niteliksiz Adam I**, (Çeviren: Ahmet Cemal), YKY, 3. Baskı, İstanbul 2006.

[2] Bu isim aslında kitabı Türkçeye çeviren Ahmet Cemal'in tasarrufudur. Kitabın aslında Almanca *imparatorluk* ve *krallık* sözcüklerinin birleşiminden oluşan **Kakanien** adı yerine çevirmen bunu Türkçe'ye uyarlayarak *İmpkralya*'yı kullanmıştır.

[3] M. H. Abrams, **A Glossary of Literary Terms**, Fourth Edition, USA 1981,s.204.

[4] Bu bildirideki alıntılar şu baskıya aittir: Sait Faik Abasıyanık, **Lüzumsuz Adam**, YKY, 5. Baskı, İstanbul 2004.

[5] Yusuf Atılgan, **Aylak Adam**, YKY, 8. Baskı, İstanbul 2004. Alıntılar ve atıflar bu baskıya aittir.

[6] Sait Faik üzerine yazılan bir çalışmada Mansur'da "... bir insanın kendini toplumdan soyutlamasının, kendine has değerlerle tavır takınmasının izleri vardır." denmekte ve bu durum "Belki arayış ve kaçış. Kendine has değerlerin bir mekânda ve o mekândaki insanlarda aranması, bir bakıma araştırılması" şeklinde yorumlanmaktadır. (Bak. Dr. Yakup Çelik, **Sait Faik ve İnsan**, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s.65-66.)

[7] Keith Tester, "İntroductuion", **The Flaneur** içinde, Ed. Keith Tester, Routledge, New York

1994, s.4'ten naklen Köksal Alver, "Kalabalıkların Adamı ya da Aylak/Flaneur Üzerine", Editör: Köksal Alver, **Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri** içinde, Hece Yayınları, Ankara 2004, s.323.

[8] Köksal Alver, a.g.e., s.323.

[9] Köksal Alver, a.g.e., s.324.

[10] Köksal Alver, a.g.y.

[11] Walter Benjamin, "Baudelaire'de Bazı Motifler Üzerine", **Pasajlar**, (Çeviren: Ahmet Cemal), YKY, 4. Baskı, İstanbul 2002, s.202-252.

[12] Niteliksiz Adam, s.78.

[13] Niteliksiz Adam, s.78.

[14] Niteliksiz Adam, s.82; Niteliksiz Adam üzerine yazılan bir incelemede Musil'in bu konuda derslerine de devam ettiği Simmel'in **Metropol ve Zihinsel Hayat** adlı eserinden etkilendiğini de belirtir. Bak. Austin Harrington, "Sosyal Dünyanın Edebiyat yoluyla Kavranması: Robert Musil'in Niteliksiz Adam Romanı Üzerine Sosyolojik Düşünceler", (çeviren: Nurettin Çalışkan), Editör: Köksal Alver, **Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri** içinde, Hece Yayınları, Ankara 2004, s.58.

[15] Aylak Adam, s.9.

[16] Lüzumsuz Adam, s.9.

[17] Lüzumsuz Adam, s.9.

[18] Lüzumsuz Adam, s.14-15.

[19] Niteliksiz Adam, s.101.

[20] Niteliksiz Adam, s.83.

[21] Niteliksiz Adam, s.271-272.

[22] Yusuf Atılgan'ın romancılığı üzerine yazılan bir kitapta bu durum, "... ister istemez yaşantıyla bütünleşecek ve tamamlanacak bir açılımın varlığını akla getirmektedir." şeklinde yorumlanmıştır. Bak. Ali İhsan KOLCU, **Yusuf Atılgan'ın Roman Dünyası**, Toroslu Kitaplığı, İstanbul 2003,s.48.

[23] Ernst Fischer, "Robert Musil", **Niteliksiz Adam** içinde, s.63.

[24] a.g.y.